

Danuta Umiastowska
UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

NOWA PODSTAWA PROGRAMOWA A PRZYGOTOWANIE STUDENTA DO PRACY W SZKOLE

ABSTRACT

The new core curriculum vs. students' preparation to work at school

In a changing society and in the era of ever-increasing development of technology and communication, the importance of human movement is being marginalised. A child's spontaneous physical activity is often suppressed and replaced by passive activities. That happens at home and school. As a consequence, the level of physical fitness and the range of motor skills are decreased. People are aware of the importance of movement for the proper functioning of human body, but not always they apply the sound rules in practice.

Both the suggestions contained in the new core curriculum of a general education and the ways of implementing the contents of physical education provide the teacher with a wide range of possibilities. Thus arises the need to expand the range of competences which students will acquire during university classes. Modification of the educational content by adjusting more to the expectations of the contemporary school is one of the ways to meet this goal.

Key words: curriculum, school, students of physical education, a teacher of physical education

Szkoła to środowisko, które tworzą uczniowie i nauczyciele, by uczestniczyć w procesie uczenia się-nauczania. Określenie takie mogłoby definiować instytucję „szkoły” w każdym miejscu i czasie. Pojęcie nauki towarzyszy nam bowiem od wieków i w zależności od epoki, przyświecających jej ideałów oraz poglądów opracowane jest w odpowiednie ramy.

Grabowski zdefiniował nauczyciela jako specjalistę w dziedzinie ludzkiego zachowania, którego praca polega na intencjonalnym motywowaniu do jego zmiany w kierunku społecznie pożądanym [1]. Nauczanie jest sztuką praktyczną, a więc procesem, który wymaga intuicji, twórczości, improwizacji i ekspresji [2]. „Nowoczesna szkoła jest po to, ażeby uczeń, który do niej przychodzi, nauczył się myśleć sam i nabierał oświecenia duchowego i odpowiedzialnego uczestnictwa w społeczności z innymi” [3, s. 16].

Współczesny uczeń żyje w świecie ciągłych przewartościowań kulturowych i społecznych, jest świadkiem dynamicznego rozwoju technologii informatycznych, z którym wiążą się również niekorzystne zjawiska, m.in. drastyczne ograniczenie aktywności

fizycznej w życiu codziennym. Szkoła powinna wskazać uczniowi, jakie wartości mają stanowić podstawę jego egzystencji, pokazać, jak ma żyć jako istota wolna, rozumna i autonomiczna. Ponadto powinna nauczyć go odpowiadania za swoje postępowanie i podejmowane decyzje. Rzeczywistość, niestety, dość często różni się od powyższych założeń. **Edukację adaptacyjną**, która utrwała istniejące dotąd modele życia społecznego i akceptuje wszelkie zmiany cywilizacyjne, należałoby zatem zastąpić modelem **edukacji krytyczno-kreatywnej**, która pobudzi do działania oraz rozbudzi inicjatywę i chęć zmieniania świata [4]. Kwestię tę porusza w swojej ostatniej książce Zuchora: „Rodzi się zapotrzebowanie na nowe programy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, koncentrujące się na powszechnej aktywności ruchowej sprzyjającej budowaniu fundamentów zdrowia przez właściwą edukację dzieci i młodzieży. W edukacji tej najważniejsze jest kształtowanie postaw, ukazywanie im takich wartości jak sprawność fizyczna, uroda ciała, piękno sportu, twórcza obecność w środowisku społecznym i przyrodniczym” [3, s. 27].

Jak zatem przygotować przyszłego nauczyciela, by sprostał wymaganiom nowoczesnej szkoły? Jaki przyjąć model kształcenia, by absolwent wychowania fizycznego odpowiadał charakterystyce przedstawionej przez Kuźmę: „Nauczyciel przyszłości musi być człowiekiem wielowymiarowym – wolnym, autonomicznym, transgresyjnym, twórczym, otwartym, elastycznym i samodzielnym” [5, s. 232]? Z jakim bagażem umiejętności powinien opuścić uczelnię, by umiał poradzić sobie w meandrach współczesnej szkoły?

Celem podjętych rozważań jest próba znalezienia najlepszych rozwiązań dotyczących przygotowania studenta do realizacji nowej podstawy programowej w szkole.

Miałaret wyróżnia trzy etapy w procesie edukacji nauczycieli:

- okres uwrażliwiania, który stanowi wstęp do studiów pedagogiczno-psychologicznych,
- okres uczenia się technik i metod stosowanych w procesie kształcenia,
- okres stawania się odpowiedzialnym nauczycielem wypełniającym swoje obowiązki [6].

Dwa pierwsze etapy to w pełni obszar działania uczelni kształcących pedagogów. Etap trzeci natomiast to czas praktyk pedagogicznych i wdrażanie teoretycznych podstaw w realizowane zadania oraz permanentne szukanie swojego stylu pracy. Ten ostatni okres daje szerokie możliwości twórczym pedagogom, a jednocześnie pozwala na rozwijanie warsztatu merytorycznego.

Przyjmując bloki tematyczne zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego jako kierunki edukacji studentów, należy uwzględnić następujące umiejętności:

- wykonania diagnozy sprawności fizycznej i oceny poziomu rozwoju fizycznego,
- ułożenia treningu zdrowotnego,
- przygotowania do wyboru sportów całego życia i organizowania wypoczynku,
- wdrożenia do bezpiecznej aktywności fizycznej i higieny osobistej,
- wprowadzenia w metodykę sportu dzieci i młodzieży,
- prowadzenia zajęć obejmujących pod-

stawowe elementy tańca klasycznego i nowoczesnego [7].

Propozycję zmian w przygotowaniu studenta może stanowić realizacja programu opartego na blokach tematycznych, obowiązujących podczas studiów pierwszego (blok 1–2) i drugiego stopnia (blok 3). Odpowiadają one zaproponowanym przez Miałareta etapom ukierunkowanym na specyfikę zajęć ruchowych.

Blok 1 zawiera treści psychologiczno-pedagogiczne. Student uczy się podstaw psychologii wychowawczej ułatwiających mu poznanie ucznia oraz podstaw pedagogiki obejmujących wiedzę o edukacji oraz sytuacjach wychowawczych, analizę porównawczą systemów wychowania i sposoby rozwiązywania zadań wychowawczych. Treści teoretyczne uzupełnia praktyką pedagogiczną w szkole, podczas której dowiaduje się, jakie są zasady funkcjonowania placówki i jak wygląda organizacja jej struktury, oraz obserwuje pracę nauczyciela wychowawcy i występowanie interakcji uczeń–uczeń, uczeń–nauczyciel i nauczyciel–nauczyciel.

Blok 2 tworzą treści z zakresu dydaktyki wychowania fizycznego. Student zdobywa podstawową wiedzę teoretyczną na temat organizowania, prowadzenia i planowania procesu wychowania fizycznego na pierwszym i drugim etapie edukacyjnym zgodnie z dobrze zinterpretowaną podstawą programową kształcenia ogólnego. Treści teoretyczne uzupełnia praktykami śródrocznymi i praktykami ciągłymi w szkole podstawowej, które odbywa samodzielnie w wybranej placówce. Ponadto uczestniczy w zajęciach w szkole ćwiczeń. Możliwość dodatkowego doskonalenia warsztatu pracy stwarza mu wolontariat studencki, w ramach którego realizowane są programy edukacyjne w przedszkolach i szkołach pod hasłami: „Przedszkoła (szkoła) przyjazna poprawnej postawie”, „Bawimy się ruchem”, „Nowe gry ruchowe propozycją na spędzanie czasu wolnego”, „Ruch jest dla mnie bardzo ważny”, „Wiem, jak inwestować w swoją sprawność”.

Blok 3 obejmuje treści z obszaru dydaktyki wychowania fizycznego. Student opowiada podstawowy materiał teoretyczny dotyczący organizowania, prowadzenia i planowania procesu wychowania fizycznego na

trzecim i czwartym etapie edukacyjnym zgodnie z umiejętnie zinterpretowaną podstawą programową. Poza praktykami pedagogicznymi, które odbywa podobnie jak podczas realizacji programu ujętego w bloku 2, uczestniczy w zajęciach warsztatowych, na których poznaje metody aktywizujące w pracy z uczniami, a także różne formy ruchu stanowiące propozycje zajęć fakultatywnych i pozalekcyjnych. Może nadal rozwijać warsztat pracy w ramach wolontariatu nastawionego na prowadzenie indywidualnego treningu zdrowotnego oraz specjalistycznych zajęć ruchowych, które obejmują nowoczesne propozycje gimnastyczne, taniec towarzyski, squash czy inne modne formy ruchu.

Z analizy treści programowych przedmiotów będących podstawą siatek programowych w naszych uczelniach wynika, że są one zgodne z powyższym planem edukacji. Dość często w kształceniu studentów zanedbuję się natomiast kwestię praktycznego posługiwania się zdobytymi umiejętnościami. Zazwyczaj nauczyciele akademicy skupiają się na usprawnieniu i na dalszy plan odsuwają odpowiedź na pytanie, jak powinien przebiegać cykl nauczania tych czynności. Absolwenci wychowania fizycznego, mimo własnych umiejętności w różnych dyscyplinach, mają kłopot z tym, jak przekazywać je uczniom. Obszarem, któremu należy poświęcić większą uwagę, bywa także praca z najmłodszymi uczniami. W trakcie ćwiczeń i praktyk częściej realizowane są treści programowe od drugiego etapu edukacyjnego, a przecież prowadzenie zajęć z małymi dziećmi wymaga specyficznych umiejętności.

Trudnym elementem jest wdrożenie podmiotowości w procesie nauczania. Pojęcie to często definiuje się bardzo subiektywnie. Bielski pisze, że „[...] być «podmiotem» w procesie wychowania, to być świadomym i autonomicznym sprawcą działań inicjowanych i regulowanych na podstawie własnych decyzji, zgodnie z posiadaną wiedzą i preferowanym porządkiem (hierarchią) wartości, przy istniejącej niezależności wobec wpływów zewnętrznych” [4, s. 5]. Tak określoną podmiotowość można połączyć z indywidualizowaniem pracy ucznia, które to działanie już przez Demela wiele lat temu

było uważane za atrybut nowoczesnej szkoły. Ucząc studentów podmiotowego podejścia do wychowania, należałoby zwrócić uwagę na:

- traktowanie każdego dziecka w indywidualny sposób (ze względu na różnice w poziomie umiejętności, różnice temperamentów i osobowości itp.),
- stwarzanie dzieciom możliwości współuczestniczenia w procesie dydaktycznym,
- budowanie właściwych mechanizmów oceniania.

Bardzo często sami wykładowcy popełniają błędy, prowadząc zajęcia ze studentami i nie stosując zasad podmiotowości. Niestety, nie należy jeszcze do przeszłości poczucie nieomyślności nauczyciela akademickiego i preferowanie przedmiotowości w kontaktach ze studentami.

Janusz Korczak widział relację między dzieckiem a dorosłym, czyli analogicznie między uczniem a nauczycielem, w kategoriach człowieka autonomicznego. Uważał, że dziecko rozwija się prawidłowo tylko wtedy, gdy ma zapewnioną wolność i swobodę, które – jeśli będzie z nich korzystało we właściwy sposób – pozwalają mu szczegółowo poznać siebie. Nauczyciel przez swoje działanie może tym rozwojem kierować [8]. W takim rozumieniu wychowawca fizyczny kształtuje osobowość i przygotowuje do uczestnictwa w kulturze fizycznej. Orientacja humanistyczna nie oznacza jednak negacji tradycyjnych celów wychowania fizycznego, takich jak: nauczanie ruchu, usprawnianie organizmu czy wychowanie do życia w społeczeństwie. Zakłada raczej ich dopełnienie, formowanie osobowości troszczącej się o własne ciało [1].

Opracowane przez Flandersa typy zachowań służące kategoryzowaniu interakcji nauczyciel–uczeń zostały podzielone na trzy grupy:

- zachowania związane z nauczycielem, czyli akceptacja stanu emocjonalnego ucznia, wykorzystywanie pomysłów ucznia, zadawanie pytań, nauczanie, udzielanie praktycznych wskazówek, wyrażanie krytycznych uwag,
- zachowania werbalne ucznia, czyli odpowiadanie na polecenia nauczyciela, wykazywanie własnej inicjatywy,

- momenty ciszy panującej podczas zajęć [9].

Efektywność pracy nauczyciela może być określana z różnych punktów widzenia:

- psychologii,
- technologii,
- humanistyki,
- socjologii,
- pedagogiki krytycznej [10].

W **ujęciu psychologicznym** decydującą rolę będą odgrywały cechy osobowościowe (charyzmatyczność, empatia, otwartość itp.). W **ujęciu technologicznym** istotne będą kompetencje (umiejętność przekazywania wiadomości, wdrażania do samodzielności, stwarzania sytuacji wymagających rozwiązywania problemów oraz posługiwanie się zdobytymi umiejętnościami w praktycznym działaniu). W **ujęciu humanistycznym** na pierwsze miejsce wysuną się takie cechy nauczyciela, jak niepowtarzalność, twórcze działanie czy indywidualność. W **ujęciu socjologicznym** najważniejsza będzie pełniona rola zawodowa, która jest inaczej postrzegana przez środowisko szkolne, a inaczej przez rodzicielskie, a którą wyznaczają konkretne zasady. W **ujęciu pedagogiki krytycznej** największy nacisk zostanie położony na „[...] zaangażowanie nauczyciela na rzecz zmian w sferze publicznej. Instrumentem zmian są intelektualne kompetencje nauczyciela. One umożliwiają zmienianie nie tylko osobowości uczniów (w sferze poznawczej, uczuciowej i sprawnościowej), ale także środowiska społecznego” [10, s. 46].

Rezultat procesu przygotowania studenta do umiejętności realizowania podstawy kształcenia ogólnego na różnych etapach edukacyjnych będzie wypadkową opanowania umiejętności podstawowych – od elementów gier i zabaw ruchowych przez gimnastykę, lekką atletykę, gry zespołowe, pływanie czy też sporty zimowe – i posługiwania się nimi podczas organizacji działań dydaktycznych. Do takiego postępowania niezbędne są także umiejętności praktyczne, które student zdobywa w czasie praktyk pedagogicznych. Praktyki śródroczone według Więckowskiego „[...] są ważnym elementem w procesie przygotowywania kandydatów na nauczycieli, gdyż pozwalają one studentowi na skonfrontowanie wiedzy teoretycz-

nej z działalnością praktyczną w ramach systemu szkolnego” [11, s. 195]. Z pewnością dopracowania wymaga system organizowania praktyk studenckich w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach, w których student realizuje program pod opieką nauczyciela. Wiele doświadczeń nauczycieli akademickich i wniosków z hospitacji tej formy doskonalenia umiejętności pedagogicznych wskazuje na to, że nauczyciele opiekunowie nie zawsze właściwie wypełniają swoje role. Duże znaczenie ma też wyposażenie studentów w umiejętności związane z wdrażaniem uczniów do całonocnej aktywności ruchowej, opartej nie tylko na klasycznych dyscyplinach sportowych, ale i na formach rekreacyjnych. Popularność innych niż tradycyjne form aktywności ruchowej wymaga od uczelni, by przedstawiła je swoim słuchaczom. Włączanie do lekcji elementów jogi, rozmaitych odmian fitnessu, nordic walkingu, speedbadmintona czy jazdy na łyżworolkach powinno być obowiązkiem każdego metodyka wychowania fizycznego, który akceptuje tematykę samodzielnie realizowanych zajęć przez studenta. By tak mogło się stać, student musi mieć możliwość poznania zasad prowadzenia tych dyscyplin podczas nauki w uczelni.

Zjawisko niechęci ucznia do lekcji wychowania fizycznego często wynika z ich nieatrakcyjności. Od nauczyciela należy zatem oczekiwać, by zajęcia nieciekawe nie odbywały się w szkole. Możliwości urozmaicenia lekcji jest coraz więcej – otwierają je programy autorskie oraz różnorodne propozycje fakultatywne, które dają uczniowi sposobność sprawdzenia się nie tylko w konkurencjach sportowych, ale także w formach turystycznych i rekreacyjnych. Ważny jest dobry kontakt nauczyciela z uczniem. Zostanie on nawiązany wtedy, gdy nauczyciel skupi uwagę nie na sobie, lecz na uczniu. Nie wolno zapominać o tym, że dobry kontakt wymaga od nauczyciela uważnej obserwacji i uważnego słuchania. W piramidzie zapamiętywania na najwyższych szczeblach pojawia się nauczanie przez praktyczne działanie (dające 75% efektywności) oraz nauczanie innych, czyli natychmiastowe wykorzystywanie zdobytej wiedzy (dające 90% efektywności) [12].

Reasumując, można sformułować następujące konstatacje:

1. Zgodnie z pedagogiką Gestalt proces kształcenia polega na uświadomieniu sobie własnych możliwości i potrzeb przez uczniów oraz uczeniu się przez przeżywanie, a temu powinno sprzyjać warsztatowe przygotowanie studentów.
2. W procesie przygotowania studenta do przyszłej pracy powinny dominować formy praktyczne i metody aktywizujące, nie zaś rozmowa prowadzącego z kolejnymi słuchaczami.
3. Student zdecydowanie lepiej zapamiętuje wiedzę teoretyczną przekazaną przez wykładowców i zdobytą w trakcie samodzielnego studiowania, gdy konfrontuje ją z praktyką.

Niech zatem naszym działaniom zmierzającym do właściwego przygotowania studenta do pełnienia roli nauczyciela przyświeca konkluzja sformułowana przez Combsa: „To, w jaki sposób nauczyciel spełnia swój zawód po opuszczeniu uczelni, zależy od tego, jak nauczył się postrzegać siebie i swoje relacje z uczniem, swój przedmiot i swoich przełożonych oraz zawód nauczania jako taki” [10, s. 86].

BIBLIOGRAFIA

- [1] Grabowski H., Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym, Impuls, Kraków 2000.
- [2] Pearson A.T., Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli, WSiP, Warszawa 1994.
- [3] Zuchora K., Nauczyciel i wartości. Z filozofii kultury fizycznej i pedagogiki sportu, AWF, Heliodor, Warszawa 2009.
- [4] Bielski J., Jaki powinien być współczesny nauczyciel wychowania fizycznego, *Lider*, 2008, 9, 4–8.
- [5] Kuźma J., Nauczyciele przyszłej szkoły, Akademia Pedagogiczna, Kraków 2000.
- [6] Mialaret G., Rozprawy o wychowaniu, PWN, Warszawa 1988.
- [7] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, *DzU*, 2009, nr 4, poz. 17.
- [8] Korczak J., Jak kochać dziecko, J. Santorski, Warszawa 2004.
- [9] Flanders N.A., Some Relationships among Teacher Influence, Pupil Attitudes and Achievement, [w:] Biddle B.J., Ellena W.J. (red.), *Contemporary Research on Teacher Effectiveness*, Holt, Rinehart & Winston, New York 1964, 196–231.
- [10] Kwiatkowska H., *Pedeutologia*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- [11] Więckowski R., Teoretyczne podstawy pracy nauczycieli. *Życie Szkoły*, 2001, 4, 193–196.
- [12] Taraszkiewicz M., Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu, CODN, Warszawa 2002.